

(Ne)spregledano iz Prirodoslovnega muzeja Slovenije

HACQUETOV TRIGLAVSKI DIMEK

Besedilo: Špela Pungaršek

V letu 2019 mineva 240 let, odkar se je kirurg Balthasar Hacquet (1739/49–1815) prvič, leto za prvopristopniki, povzpел na Triglav. Zapisal je, da mu je to uspelo 8. avgusta 1779, a v bohinjškem rokopisu Žige Zoisa naj bi bile informacije o tem, da ga je pod vrhom ustavila previsna stena. Ne glede na to je bil Hacquet med pionirji alpinizma v Vzhodnih Alpah, na svojih pohodih pa je poleg kamnin opazoval in zbiral tudi rastline. Leta 1782 je izdal knjigo Kranjske alpske rastline (*Plantae alpinae Carniolicae*), v kateri opisuje 12 po njegovem mnenju še neznanih vrst iz kranjskih Alp in Istre. V njej je kot novo vrsto predstavil tudi *Leontodon terglouensis*. Nabral naj bi ga na območju Triglava, morda leta 1779 ali že dve leti prej, ob vzponu na Mali Triglav. Kasneje so botaniki vrsto prestavili v drug rod in danes jo poznamo kot triglavski dimek (*Crepis terglouensis*). Ko je zapustil Kranjsko, je Hacquet svoj herbarij podaril Karlu Zoisu in kot del Zoisove zapuščine se je ohranil v Prirodoslovnem muzeju Slovenije. V njem je tudi pola s triglavskim dimkom, a na njej ni le dimek, pač pa tudi primerok alpskega regrata (*Taraxacum alpinum*). Malo je verjetno, da bi dobri opazovalec Hacquet naredil napako in na polo nalepil dve precej različni rastlini. Bolj možno je, da je kdo od kasnejših lastnikov njegovega herbarija polo dopolnil s še enim primerkom. To je bil v 18. stoletju, ko je bil papir drag in težko dobavljiv, pogost pojav. Žiga Zois je Hacquetu leta 1787 pisal: »Njegova (Karlova, op. avtorice) botanična strast se že loteva tudi mene samega. Posrečilo se mi je, da sem mu mogel z drugimi pošiljkami poslati tudi vaš *Leontodon Terglavense*, katerega sem spoznal po sliki, ki ste jo vi napravili.« Morda pa je Žiga Zois mlajšemu bratu poslal napačno rastlino? Ali pa jo je na polo nalepil kar sam?

Herbarijska pola Balthasarja Hacqueta s triglavskim dimkom (*Crepis terglouensis*; rastlina spodaj) in alpskim regratom (*Taraxacum alpinum*; zgoraj). (foto: David Kunc)

JANTAR

Besedilo in foto: Miha Jeršek

Jantar je fosilna smola iglavcev in listavcev. Cenjen in občudovan je že tisočletja in je edini dragulj, po katerem se imenuje kakšna »evropska magistrala« – jantarna pot. Ta je v antiki prečkala tudi ozemlje današnje Slovenije, po njej pa so prevažali znameniti baltiški jantar ali zlato s severa.

Jantar spada med organske snovi in je amorfen, torej brez kristalne zgradbe. Ima dokaj nestabilno in zapleteno kemično sestavo, ki jo poenostavljeno zapišemo kot $C_{10}H_{16}O$. Nekateri jantarji vsebujejo tudi sukcinso kislino, $COOH(CH_2)_2COOH$, in jih zato imenujejo sukciniti. Ker se jantar ob drgnjenju naelektri, so ga nekoč imenovali elektron.

Nahajališča jantarja so raztresena po celem svetu, čeprav so bolj znana le nekatera najbogatejša območja. Tako moramo na prvem mestu izpostaviti nahajališča jantarja ob Baltiku, znamenito nahajališče modrega jantarja v Dominikanski republiki in številna nahajališča jantarja v ZDA. Večina jantarja izvira iz kamnin, ki so stare med 30 in 90 milijonov let, kar ustreza času dveh geoloških obdobij; od krede do terciarja. V Sloveniji so jantar našli na odkopu rjavega premoga Pijavci pri Rogaški Slatini ter v premogovnikih rjavega premoga pri Laškem in Kočevju. Posamezne najdbe jantarja so znane iz okolice Vranskega in iz Tunjiškega gričevja. Leta 2009 so jantar našli tudi v velenjskem premogovniku.

V stari muzejski zbirki mineralov je 17 primerkov jantarja. Večina ga izvira iz baltskih držav, nekaj primerkov pa je tudi od drugod, na primer iz Češke in iz severne Španije. Največji primerok jantarja je iz Baltika in meri 22 x 15 x 7 cm. Velja za največjega v javno dostopnih mineraloških zbirkah v Sloveniji, verjetno pa tudi širše. Nekateri primerki vsebujejo vključke žuželk, ki pa niso znanstveno obdelane. V novi mineraloški zbirki so shranjeni tudi primerki jantarja iz velenjskega premogovnika.

Jantar iz starih muzejskih zbirk je pomembno primerjalno gradivo pri raziskavah jantarja z arheoloških nahajališč, medtem ko jantar iz Velenja vzbuja zanimanje zaradi ujetih žuželk. *

Površina jantarja v stari zbirki je dobila površinsko skorjico, zaradi katere je muha, ujeta v njem, slabše vidna.